

Gotland

Sommerekskursjon
4. juni – 10. juni 2017

Hoburgen
(Foto: Bjørn Erik Halvorsen)

Telemark Botaniske Forening

TBF på Gotland 2017.

Innledning ved: Bjørn Erik Halvorsen.

I juli 2016 var TBF's ukestur på Finse. Da sto Sverige eller Danmark for tur i 2017. Foreningen har nå mange pensjonister som medlemmer, og er derfor ikke så avhengig som før av å legge turen til skoleferie-perioden. Valget falt derfor på Gotland. For å få de tidlige orkidéene ble turen plassert tidlig i juni.

Det var enkelt å velge overnattingssted. I 2003 hadde foreningen vært på Tofta strandpensjonat, og noen av medlemmene hadde flere ganger ligget på stedet senere. Stedet hadde en sentral plassering på øya, og betjeningen på stedet fikk god omtale. Tofta strandpensjonat ble også valgt denne gang. Esther tok seg av kontakten med stedet.

Bunader fra Gotland, Sara Gustavsson og Lena Pålsson, på Gotlandsk aften.
(Foto: Bjørn Erik Halvorsen).

Overnattingsstedet fungerte bra. Vi fikk godt stell og vi kunne glede oss over god mat. Plasseringen var innenfor sanddynene i koselig furuskog. Det lå til rette for å kjøre på dagsturer i mange retninger på øya. Deler av stedet var utlånt til det svenske militære, og de hadde gjerne frokostsalen før oss. På torsdagen ble det arrangert Gotlandsk aften for oss med blant annet kubbespill, og lokale

matretter etterpå. I det ene av husene som vi bodde i, var det et stort hjørnerom. Dette ble fellesrommet på kveldene, med sosialt samvær, godt drikke og annet smågodt. En av kveldene hadde Trond sin tradisjonelle botaniske konkurranse der, og en kveld viste Svein bilder fra turen til Finse i 2016.

Åse, Magne og Bjørn Erik hadde kommet til stedet 2 dager før resten av turdeltakerne. Denne tiden benyttet de til å sjekke lokaliteter, som i hovedsak var basert på boka «Gotlands Flora – en guide». En del steder ble satt opp som interessante turmål, mens andre ble valgt bort. Mulighetene til å få parkert mange biler ble også sjekket. Gotland er en øy med et omfattende veinett. Derfor ble det i liten grad gjort forsøk på å kjøre i følge til lokalitetene. Bjørn Erik tegnet kartskisse hver dag, som ble lagt på Hjørnerommet, og som fortalte hvor dagens utvalgte lokaliteter befant seg. Dette vise seg å fungere svært bra, og kan med fordel gjentas på senere ukesturer.

Gotland er en variert øy med rik kalkgrunn. Dette ble beskrevet i referatet fra 2003. Interesserte kan finne dette referatet på TBFs hjemmeside på nettet. Dette er også godt beskrevet i bøker som er utgitt om Gotlands natur.

Værgudene var i forskjellig lune disse dagene. Vi var heldige med været på dagsutfluktene. Det kraftigste regnet kom på onsdag formiddag, og denne dagen ble derfor valgt som fridag.

Søndag 4. juni (1. pinsedag), ankomstdag.

Deltakerne ankom med ferger i løpet av ettermiddagen. Det ble felles middag kl. 19:00, og Esther ønsket velkommen, og Bjørn Erik informerte om noen av planene for de neste dagene. Noen valgte også å ta en kveldstur på stranda, før det ble samling i Hjørnerommet.

Mandag 5. juni (2. pinsedag), Øst-Gotland.

Referent: Bjørn Erik Halvorsen.

Dette ble en fin dag. Sol, men likevel en behagelig temperatur for botanisering. Denne dagen var avsatt til besøk på lokaliteter på østsiden av Gotland.

Vi åpnet dagens utflukt på Anga prästänge. Dette er en godt vedlikeholdt eng med en rik karplanteflora. Straks innenfor gjerdet ved parkeringa møtte vi de første spennende plantene. Skogstarr *Carex sylvatica*, filtstarr *Carex tomentosa*, griseblad *Scorzonera humilis*, firblad *Paris quadrifolia*, marianøkleblom *Primula veris*, dvergtistel *Cirsium acaulon*, bitterblåfjær *Polygala amarella*, blodtopp *Sanguisorba officinalis*, nyresildre *Saxifraga granulata*, enghavre *Avenula pratensis*, enghaukeskjegg *Crepis praemorsa*, solrose *Helianthemum*

nummularium, knollmjødurt *Filipendula vulgaris*, dvergfiol *Viola pumila*, loppestarr *Carex pulicaris*, hjertegras *Briza media* og fuglestarr *Carex ornithopoda* dukket opp. Det ble også mange orkidéer, og etter hvert hadde vi notert vårmarihand *Orchis mascula*, stortveblad *Listera ovata*, brudespore *Gymnadenia conopsea*, johannesnøkler *Orchis militaris*, kruttbrenner *Neotinea ustulata*, nattfiol *Platanthera bifolia*, flueblom *Ophrys insectifera*, narmarihand *Anacamptis morio* og engmarihand *Dactylorhiza incarnata incarnata*. Da vi kom tilbake til bilene fant vi brokkurt *Herniaria glabra* på parkeringsplassen.

Kruttbrenner *Neotinea ustulata*. (Foto: Bjørn Erik Halvorsen).

Vi hadde forventet at vi også skulle få se alpenykler *Orchis spitzelii* disse dagene. Underveis til neste stopp passerte vi krysset til Fjäle. Der hadde vi sett noen eksemplarer av alpenøkler 2 dager tidligere. De var langt kommet, men hadde fortsatt noen friske blomster. Det var begrenset parkeringsmulighet på stedet, så derfor valgte vi å håpe på at vi ville finne dem dagen etter på Rutealvaret.

Neste stopp ble ved Hammars, Liste ängar. Vi startet oppholdet med en matrast. Dette er også en orkidérik eng, og vi fikk se fine utgaver av for eksempel johannesnøkler *Orchis militaris* og narmarihand *Anacamptis morio*. Nye

orkidéer for dagen ble søstermarihand *Dactylorhiza sambucina* og hvit skogfrue *Cephalanthera longifolia*. Andre arter som dukket opp var griseblad *Scorzonera humilis* og kammarimjelle *Melampyrum cristatum*.

Vi var heldige å få møte Jørgen Petersson på enga. Han er leder i Gotlands botaniske forening, og kunne gi oss gode råd om hvor vi burde dra. Han er en av hovedforfatterne bak den nylig nyutkomne landskapsfloraen for Gotland, og vi fikk avtale om hvordan vi kunne få kjøpt den av han.

Vi fortsatte botaniseringa på enga, og denne gangen gikk vi i områdene ned mot Østersjøen. Dette ga rundbelg *Anthyllis vulneraria*, kløverert *Tetragonolobus maritimus*, dvergfiol *Viola pumila*, strandvortemelk *Euphorbia palustris*, gul frøstjerne *Thalictrum flavum*, tiggersoleie *Ranunculus sceleratus*, duskstarr *Carex disticha*, knollsoleie *Ranunculus bulbosus*, melnøkleblom *Primula farinosa*, marianøkleblom *Primula veris*, nakkebær *Fragaria viridis*, nikkesmelle *Silene nutans*, bakkekløver *Trifolium montanum*, solrose *Helianthemum nummularium* og stor kystfrøstjerne *Thalictrum minus minus*. Orkidéer som dukket opp var for eksempel kruttbrenner *Neotinea ustulata*, engmarihand *Dactylorhiza incarnata incarnata*, blodmarihand *Dactylorhiza incarnata cruenta* og voksmarihand *Dactylorhiza incarnata ochroleuca*. På veien tilbake til bilene passerte vi kvass-starr *Carex acuta*, hjertegras *Briza media* og fargemyske *Asperula tinctoria*.

Vi kjørte nå sydover til Torsburgen og parkerte på nordsiden av høyden. Vi fulgte stien opp til utsiktstårnet. Underveis fant vi leddved *Lonicera xylosteum*, blåveis *Hepatica nobilis* fremdeles i blomst, kantkonvall *Polygonatum odoratum* og fuglerede *Neottia nidus-avis*. Vi fikk også se buskvikke *Hippocrepis emerus*, som er en av stedets spesielle planter, i fin blomstring. Oppe ved tårnet registrerte vi svalerot *Vincetoxicum hirundinaria*, aksveronika *Veronica spicata*, liten kubjelle *Pulsatilla pratensis* og arve som kan ha vært hybrid mellom storarve *Cerastium arvense* og filterarve *Cerastium tomentosum*. Nede ved parkeringa fant vi kuleblomst *Globularia vulgaris*, knollmjødurt *Filipendula vulgaris*, vårmure *Potentilla tabernaemontani*, blodstorkenebb *Geranium sanguineum* og pimpermell *Sanguisorba minor*, før vi returnerte til Tofta strandpensjonat.

Tirsdag 6. juni, Nord-Gotland.

Referent: Christian Kortner.

6. juni er nasjonaldag i Sverige, «svenska flaggans dag», og det var derfor flaggheising utenfor på morgenen. De militære som var forlagt ved Tofta hadde oppstilling og sang «Du gamla, du fria» mens vi koste oss med frokost og kaffe.

Med niste smørt og termosert fylt la vi i vei nordover. Like før Fårösund var første stopp rett ved hovedveien i naturreservatet Bräntings haid på Rute-alvaret. Dette er tørr alvarmark med åpne områder og skogholt av kalkfuruskog men også fuktige områder. Referenten hadde fått tips om mulig alpenøkkel *Orchis spitzelii* og sprang i vei i sikksakk i furuskogen mens de øvrige la opp til et mer sedat tempo. Ingen alpenøkkel ble funnet.

Av orkideer noterte undertegnede ihvertfall vårmarihand *Orchis mascula*, også hvit, engmarihand *Dactylorhiza incarnata*, hvit skogfrue *Cephalanthera longifolia*, stortveblad *Listera ovata* og rødflangre *Epipactis atrorubens* men det var sikkert flere. Andre noterte arter kuleblom *Globularia vulgaris*, solrose *Helianthemum nummularium*, pimpernell *Sanguisorba minor*, svalerot *Vincetoxicum hirundinaria*, svenskegras *Sesleria caerulea*, alvargrasløk *Allium schoenoprasum alvarensense*, krattalant *Inula salicina*, stjernetistel *Carlina vulgaris*, knollmjøddurt *Filipendula vulgaris*, byreseda *Reseda lutea*, fargemyske *Asperula tinctoria*, melnøkkelblom *Primula farinosa* og svartskjene *Schoenus nigricans*.

Flueblomst *Ophrys insectifera* på Laxarve änge. (Foto: Bjørn Erik Halvorsen).

Neste stopp var ved Boge på Laxarve änge som ikke er langt fra byen Slite nordøst på Gotland. Kartet sa Laxare men lokale skilt og pamfletter sa Laxarve så da tror vi det er riktig navn. Stedet var en riktig perle og etter inntak av litt

mat og kaffe vandret vi inn i engen. Store mengder orkideer og masse annet ble funnet. Av orkideer nevnes johannesnøkler *Orchis militaris*, vårmarihand *Orchis mascula*, hvit skogfrue *Cephalanthera longifolia*, brudespore *Gymnadenia conopsea*, stortveblad *Listera ovata*, kruttbrenner *Neotinea ustulata*, breiflangre *Epipactis helleborine*, skognattfiol *Platanthera bifolia latiflora* og flueblomst *Ophrys insectifera*. Det ble utlyst en premie på 10 ekstrapoeng i kveldskonkurransen til den første som fant flueblomst. Ikke uventet var det Magne med sitt usedvanlig skarpe blikk for orkideer som fant denne. Av engens øvrige blomsterverden nevner vi ramsløk *Allium ursinum*, vårerteknapp *Lathyrus vernus*, nyresildre *Saxifraga granulata*, marianøkleblom *Primula veris*, skogstarr *Carex sylvatica*, sibirbjørnekjeks *Heracleum sphondylium ssp. sibiricum*, hjertegras *Briza media*, kløverert *Tetragonolobus maritimus*, filtstarr *Carex tomentosa*, griseblad *Scorzonera humilis*, bakkekløver *Trifolium montanum* og ormetunge *Ophioglossum vulgatum*.

Siste felles stopp for dagen var Lotsbacken i Slite. Et nydelig strandområde. Her koste vi oss med resten av nisten og litt mer kaffe for de som hadde det. Av arter noterte vi askerstorkenebb *Geranium pyrenaicum*, ormehode *Echium vulgare*, russekål *Bunias orientalis*, lusern (mest sannsynlig blå og/eller mellomlusern, *Medicago sativa ssp.?*), forvalurt *Symphytum asperum*, landøyda *Senecio jacobaea*, åkervindel *Convolvulus arvensis*, knollmjødukt *Filipendula vulgaris*, åkervikke *Vicia sativa segetalis*, nikkesmelle *Silene nutans*, gullregn *Laburnum anagyroides*, vaid *Isatis tinctoria*, sikori *Cichorium intybus*, asparges *Asparagus officinalis*, sandtimotei *Phleum arenarium*, vårmure *Potentilla tabernaemontani* og en plante i knopp som vi mistenkte for å være østersjømåleurt *Artemisia maritima humifusa*, en underart av steinmåleurt. Analyse av bildene i ettertid indikerer i stedet gul gåseblom *Anthemis tinctoria*. En ung men grovbygd tistel tror vi var eseltistel *Onopordum acanthium*.

Etter dette var det fritt valg for returvei til Tofta for de enkelte bilene og vi i vår bil reiste via de flotte raukene i Klinteklinten (ja det heter faktisk det!) og til nær Fjäle og fant her etter anvisning to heller overblomstrete eksemplarer av alpenøkler *Orchis spitzelii*. Men fortsatt med noen blomster i behold!

Været var godt hele dagen med sol og god temperatur så mange måtte hente seg inn igjen med litt kald drikke utenfor pensjonatet mens vi ventet på middag.

Tillegg ved Bjørn Erik Halvorsen: Noen biler dro til vestenden av Bäls-alvaret. Det ble lite nye planter for dagen å finne. Høydepunktet ble et flott fuglerede *Neottia nidus-avis*. Vi fikk også se den sjeldne våddnätfjäril *Euphydryas aurinia*. Den var for urolig til at vi greide å få bilde av den. Vi hadde tenkt å kjøre videre inn til et nedlagt steinbrudd. Dette lot seg ikke gjøre på grunn av at det pågikk filminnspilling på stedet.

Onsdag 7. juni, fridag.

Sammendrag ved: Bjørn Erik Halvorsen.

Det var kraftig regn første del av dagen, men dette skulle gi seg i løpet av formiddagen. Det fleste valgte å starte dagen i Visby. Visby er en gammel Hansa-by og har mye spennende kultur og historie å by på. De fleste hadde også innlagt kaféstopp, og Systembolaget og andre butikker ble besøkt.

Flere biler dro etterpå sammen med referenten til Krusmyntagården. På stranda ble det søkt etter lodnemjelt *Oxytropis pilosa*, uten at den ble funnet. Etterpå kjørte vi til Lickershamn. Vi fikk se fine rauker, og det ble en tur ut til Jungfrun. Underveis kunne vi glede oss over myrlilje *Tofieldia calyculata*, fjelltettegras *Pinguicula alpina* og fuglereder *Neottia nidus-avis*.

Noen andre dro til Hejnum socken. Etter er tur gjennom skogen fikk de se fine marisko *Cypripedium calceolus*.

Torsdag 8. juni, Syd-Gotland.

Referent: Trond Risdal.

Dagens utflykter gikk mot sydspissen av Gotland. Første stopp var ved Hoburgs fyr for å se etter Alvarveronika *Veronica praecox*. Den var nok allerede avblomstret så søket var negativt. Området var steinete alvarmark og vi noterte svalerot *Vincetoxicum hirundinaria*, einer *Juniperus communis communis*, solrose *Helianthemum nummularium*, bakkemynte *Acinos arvensis*, alvargrasløk *Allium schoenoprasum* ssp. *alvarense*, tranehals *Erodium cicutarium*, fargemyske *Asperula tinctoria* og toppblåfjær *Polygala comosa*.

Neste stopp var ved kalkbakkene rundt Hallbjæns ved Marbadhuvud. Dette er en kjent lokalitet for våradonis *Adonis vernalis*. Vi var for sent ute for blomstring men fant flere eksemplarer med frøstender. Ellers så vi kløverert *Tetragonolobus maritimus*, sanikel *Sanicula europaea*, melnøkleblom *Primula farinosa*, akeleie *Aquilegia vulgaris*, vårmarihånd *Orchis mascula*, hvitmaure *Galium boreale* og hjertegras *Briza media*. På strandenga nedenfor fant vi bl.a. storak *Cladium mariscus*, kvass-starr *Carex acuta*, strandkryp *Lysimachia maritima*, duskstarr *Carex disticha*, småsivaks *Eleocharis quinqueflora*, havsivaks *Bolboschoenus maritimus*, musekløver *Trifolium dubium*, krabbekløver *T. campestre*, stortveblad *Listera ovata*, blåveis *Hepatica nobilis*, fuglestarr *Carex ornithopoda*, rød rundbelg *Anthyllis vulneraria* og blåbringeblær *Rubus caesius*.

Vi kjørte så til Hoburgen med fine tørrbakker, Her fant vi nikkesmelle *Silene nutans*, brokkurt *Herniaria glabra*, smaltimian *Thymus serpyllum*, sandkarse *Teesdalia nudicaulis*, alvararve *Cerastium pumilum*, sandarve *Arenaria serpyllifolia*, dvergforglemmegei *Myosotis stricta*, murburkne *Asplenium rutamuraria*, vårsalat *Valerianella locusta*. Langs noen jorder noterte vi honningkarse *Lepidium draba*, krok kjørvel *Anthriscus caucalis*, blåusern *Medicago satvia*, gåsefot *Asperugo procumbens*, eseltistel *Onopordum acanthium*, orientveronika *Veronica persica*, jordrøyk *Fumaria officinalis*, åkervikke *Vicia satvia segetalis*, hundetunge *Cynoglossum officinale*, engfiol *Viola canina*, rødtvetann *Lamium purpureum* og trollnype *Rosa pimpinellifolia*.

Krok kjørvel *Anthriscus caucalis*. (Foto: Bjørn Erik Halvorsen).

Siste stopp for dagen var ved Vamlingbo hvor noen gikk på kunstutstilling mens andre valgte seg Storms backe. Dette er en beitet engmark på sand over en kalkrygg. I veikantene inn til området så vi johannesnøkler *Orchis militaris*, nakkebær *Fragaria viridis* og brokkurt *Herniaria glabra*. På den svært orkiderike enga så vi bl.a. åkermarimjelle *Melampyrum arvense*, engnellik *Dianthus deltoides*, knollmjødukt *Filipendula vulgaris*, liten kubjelle *Pulsatilla pratensis*, vivendel *Lonicera periclymenum*, kruttbrenner *Neotinea ustulata*, store mengder narmarihånd *Anacamptis morio* og en hvit av sorten, gul søstermarihånd og rød søstermarihånd *Dactylorhiza sambucina* i flere fargenyanser, vårmarihånd *Orchis mascula*, nattfiol *Platanthera bifolia*,

stortveblad *Listera ovata* og villin *Linum catharticum*. Vi trodde også at vi fant det sjeldne gresset sandmyskegras *Milium vernale*. (Analyse i ettertid konkluderer med at dette heller må være flatrapp *Poa compressa*).

Fredag 9. juni, rundt Klintehamn.

Referent: Svein Imsland.

Dagen begynte med overskyet vær, litt grått i starten, men det lysnet etter hvert, solen kom fram og temperaturen steg til 20 grader - og humøret steg i takt med gradene. Det ble forholdsvis lite kjøring denne dagen, noe som nok var en fordel etter en uke med mye kjøring.

Første stopp var Kovik, et stort strandområde som viste å være botanisk ganske rikt og variert. Det første som møtte oss av planter var noen fine bestander kløverert *Tetragonolobus maritimus*, en kystbunden plante som lyste mot oss nede i grasdekket. I rask rekkefølge dukket det opp flere interessante planter så som nikkesmelle *Silene nutans*, solrose *Helianthemum nummularium nummularium*, og rundbelg *Anthyllis vulneraria vulneraria* i flere fargevarianter. Folket spredte seg utover og det ble rapportert funn av krevende arter som void *Isatis tinctoria*, engmarihånd *Dactylorhiza incarnata incarnata*, kruttbrenner *Neotinea ustulata*, narmmarihånd *Anacamptis morio*, nattfiol *Platanthera ssp.*, knollmjørdurt *Filipendula vulgaris*, musekløver *Trifolium dubium*, krabbekløver *T. campestre*, hjertegras *Briza media*, kamgras *Cynosurus cristatus*, skjoldblad *Hydrocotyle vulgaris*, gul frøstjerne *Thalictrum flavum*, sumpkarse *Cardamine pratensis dentata* og marinøkkel *Botrychium lunaria*. Dessuten fant Gunvor soppen *Tulostoma ssp.* – en art som må mikroskoperes. Vi fant også østersjømalurt *Artemisia maritima humifusa* (i tidlig stadie), en art som med sine sølvgrå blad ikke var til ta feil av. I et lite skogholt der vi parkerte bilene, vokste det hvit skogfrue *Cephalanthera longifolia*, sanikel *Sanicula europaea* og stortveblad *Listera ovata*.

Vi dro videre til Varvsholm Snäcken, et skogsområde hvor det vokste hvit skogfrue i mengder, noen planter med opptil 28 enkeltblomster i blomsterstanden. Det ble også funnet noen få flueblomster *Ophrys insectifera* på denne lokaliteten. De fleste var meget imponert over dette voksestedet med hundrevis, for ikke å si tusen hvite skogfruer på et nokså konsentrert område. På denne lokaliteten ble det også funnet våråkersopp *Agrocybe praecox*.

Turen gikk videre til Klinteberget, et skogsområde som også var rikt på orkideer, om enn ikke så tallrike som på foregående lokalitet. Den store opplevelsen her var stor skogfrue *Cephalanthera damasonium*, som med sine kremgule blomster imponerte stort. Blomstene åpnet seg bare litt, men likevel nok til at vi fikk tatt noen close-up bilder av det gule naktariet. Det vokste også

rødskogfrue *C. rubra* i denne skogen, de fleste i knopp, men det var heldigvis noen få planter med åpen blomst som vi fikk gleden av å se og avbilde. Overraskelsen på dette voksestedet var imidlertid store mengder fuglerede *Neottia nidus-avis*, som sto tett som en liten skog i skogen. Av andre planter på denne lokaliteten kan nevnes agderstarr *Carex divulsa* og kaprifol *Lonicera caprifolium*.

Stor skogfrue *Cephalanthera damasonium*. (Foto: Bjørn Erik Halvorsen).

Det var meningen at vi skulle besøkt to lokaliteter til, men det viste seg vanskelig å finne parkering. Dagen ble derfor avsluttet på stranden nedenfor hotellet på Tofta strand der vi bodde. Her vokste det store mengder ekornsvingel *Vulpia bromoides*, johannesnøkler *Orchis militaris*, kubjelle *Pulsatilla pratensis* (i frukt), oksetunge *Anchusa officinalis* og legevintergrønn *Pyrola rotundifolia rotundifolia*. Helt inntil hotellet vokste det dessuten furuvintergrønn *Pyrola chlorantha*.

Lørdag 10. juni, hjemreisedag.

Referent: Bjørn Erik Halvorsen.

Turdeltakerne hadde ulike ferger tilbake, enten mot Oskarshamn eller mot Nynäshamn. Mange hadde tidlig avgang slik at frokosten ble om bord på båten. Det hadde vært hyggelige dager. Selv om deler av øya var svært tørr, hadde man fått inntrykk av hva slags botnisk mangfold den har å by på.

Turdeltakerne fotografert ved Tofta strandpensjonat.
(Foto: Sara Gustavsson via Brit Sandve)